

Суд і адвокат в Україні: реалії сьогодення та проблеми етики взаємовідносин

The Court and the Lawyer in Ukraine: the Realities of Today and the Problems of Ethics of Relationship

Святослав Антонюк¹
Sviatoslav Antoniuk

¹ Lviv University of Business and Law
99 Kulparkivska Street, Lviv, 79021, Ukraine

DOI: [10.22178/pos.48-1](https://doi.org/10.22178/pos.48-1)

JEL Classification: K40

Received 10.06.2019
Accepted 20.07.2019
Published online 31.07.2019

Corresponding Author:
antoniuk.sviatoslav1@ukr.net

© 2019 The Author. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

Анотація. У статті досліджено існуючі проблеми етики взаємовідносин (проблемні аспекти взаємодії і співпраці) між адвокатом та судом в Україні, виходячи з реалій сьогодення. А саме – 1) розкрито сутність взаємовідносин «суд – адвокат» в Україні; 2) проаналізовано норми законодавства України, що регулюють питання взаємовідносин (взаємодії і співпраці) між адвокатом та судом; 3) досліджено практичні аспекти взаємовідносин між адвокатом і судом з метою виявлення випадків недопустимої (неприпустимої) поведінки адвокатів, а також суду, у процесі здійснення правосуддя в Україні.

Сформульовано висновки і запропоновано рекомендації теоретичного та практичного характеру, зокрема такі:

1. На адвоката, так і на суддю, відповідно до Конституції України, покладено конституційний обов'язок захищати права, свободи і інтереси громадян людини і громадянина. Український законодавець здійснює правове регулювання взаємовідносин «суд – адвокат», насамперед, заснованих на необхідності дотримання принципу взаємної поваги між судом та адвокатом. Такий підхід повністю відповідає міжнародно-правовим (європейським) стандартам професійної діяльності як суду, так і адвокатів, зокрема у цивільному судочинстві України.

2. Сьогодні в Україні (на основі статистичних даних Центру політико-правових реформ) існують випадки неприпустимої (неприйнятної) поведінки, як суддями, так і адвокатами в судових процесах. Прояви недопустимої поведінки у взаємовідносинах «суд – адвокат» переважно (найчастіше) відбуваються з боку суду, які, зокрема, під час проведення судових засідань не завжди дотримуються принципу рівноправності учасників процесу.

3. За результатами аналізу динаміки чисельності злочинів щодо адвокатів в Україні (на основі матеріалів Національної асоціації адвокатів України) за 2013–2018 рр. (за ст.ст. 397–400 Кримінального кодексу України) можна стверджувати, що існує тенденція збільшення кількості випадків щодо порушення професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності в Україні, особливо при розгляді і вирішенні цивільних справ.

4. З метою підвищення професійного рівня діяльності адвоката необхідно (на основі міжнародно-правових стандартів адвокатської діяльності): 1) забезпечити належний захист професійних прав адвокатів в Україні (як необхідної умови адвокатської діяльності); 2) посилити рівень відповідальності адвоката перед клієнтом, за недотримання правил адвокатської етики тощо. Подані аспекти є основою для напрямів покращення професійної діяльності адвоката у цивільному судочинстві України.

Ключові слова: адвокат; суд; принцип взаємної поваги; адвокатська етика; суддівська етика; судочинство; дисциплінарна відповідальність; злочини щодо адвокатів; захист професійних прав адвокатів.

Abstract. The article studies the existing problems of ethics in relationship (problem aspects of interaction and cooperation) between a lawyer and a court in Ukraine, based on the present-day realities, namely: 1) the essence of the relationship "court – lawyer" in Ukraine is disclosed; 2) the norms of Ukrainian legislation, governing the issues of relationship (interaction and cooperation) between a lawyer and a court are analyzed; 3) the practical aspects of the relationship between a lawyer and a court are studied in order to identify the cases of inadmissible behavior of lawyers, as well as the court, in the process of administering justice in Ukraine.

The conclusions are formulated and recommendations of a theoretical and practical nature are proposed, in particular the following:

1. The lawyer and the judge, in accordance with the Constitution of Ukraine, have the constitutional obligation to protect the rights, freedoms and interests of citizens as a person and as a citizen. The Ukrainian legislator carries out the legal regulation of the relationship "court – lawyer", primarily based on the need to observe the principle of mutual respect between the court and the lawyer. Such an approach fully corresponds to international legal (European) standards of professional activity of both the court and lawyers, in particular in civil legal proceedings of Ukraine.

2. Today, in Ukraine (based on the statistical data of the Center for Political and Legal Reforms), there are cases of inadmissible (unacceptable) behavior, of both judges and lawyers in legal proceedings. Manifestations of inadmissible conduct in the relationship "court – lawyer" are mostly (most often) carried out by the court, which, in particular, during the court sessions do not always adhere to the principle of equality of participants in the process.

3. Based on the analysis of the dynamics of the number of crimes committed against lawyers in Ukraine (based on the materials of the National Association of Advocates of Ukraine) during 2013-2018 (under Articles 397-400 of the Criminal Code of Ukraine), it can be argued that there is a tendency to increase the number of cases concerning violation of the professional rights of lawyers and guarantees of advocacy in Ukraine, especially when considering and resolving civil cases.

4. In order to increase the professional level of the lawyer's activity, it is necessary (on the basis of international legal standards of advocacy): 1) to ensure adequate protection of the professional rights of lawyers in Ukraine (as a necessary condition for advocacy); 2) to increase the level of responsibility of the lawyer to the client, for non-compliance with the rules of lawyer's ethics, etc. The presented aspects are the basis for improving the professional activity of a lawyer in the civil legal process of Ukraine.

Keywords: lawyer; court; the principle of mutual respect; law ethics; judicial ethics; proceedings; disciplinary liability; crimes against lawyers; protection of the professional rights of lawyers.

ВСТУП

Сьогодні однією з актуальних проблем (ключових проблемних аспектів), з якою стикається адвокатська спільнота, на думку адвокатів в Україні, є проблема взаємовідносин «суд – адвокат» (або взаємовідносин адвоката із судом). Така актуальність і важливість дослідження цього аспекту, перш за все, виходячи з теоретико-правового аналізу юридичної (судової) практики в Україні та результатів досліджень [1, 2, 3, 4, 5, 6], обумовлена тим, що на ці (подані) інститути (адвокатуру, суд) покладено виконання (реалізацію) такої важливої конституційної функції держави (або

соціальної місії, яка делегована Україною), як захист прав людини і громадянина. Актуальність і доцільність також проявляється у тому, що в основі законодавства України у цьому напрямі (з огляду на взаємовідносини адвоката із судом), підтримуючи, зокрема думку В. Заборовського [2], З. Ромовської [5] та Р. Скриньковського [7], лежить необхідність дотримання принципу взаємної поваги один до одного (тобто між судом та адвокатом).

З огляду на це, дослідження питання про взаємовідносини між адвокатом і судом в Україні (під час здійснення судового провадження), виходячи з реалій сьогодення, є актуальним, досить важливим та доцільним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, зокрема праць В. Заборовського [2], В. Комарова [3], О. Косаренка [4], З. Ромовської [5], І. Трунова [8] та інших матеріалів за проблемою, свідчить про те, що в практичній діяльності (в процесі здійснення правосуддя в Україні) трапляються окремі випадки неприпустимої (неприйнятної) поведінки як адвокатів, так і суду. Водночас слід зазначити, що сьогодні залишається достатня кількість гострих дискусій (дискусійних питань) у цій сфері, що потребують додаткового вивчення і дослідження.

Метою статті є дослідження існуючих проблем етики взаємовідносин (проблемних аспектів взаємодії і співпраці) між адвокатом та судом в Україні, виходячи з реалій сьогодення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Згідно ст. 6 Конституції України [9], державна влада в Україні поділяється на такі 3-и органи влади: 1) законодавчу; 2) виконавчу; 3) судову. Відповідно до положень, закріплених в Конституції України [9] та у відповідних (конкретних) законах України, органи влади (законодавчої, виконавчої та судової) здійснюють свою діяльність (або реалізують свої функції) згідно і виключно із покладеними на них повноваженнями. Цей (поданий) перелік поділу влади, на 3-и гілки, є вичерпним.

Тут доцільно також зазначити (коротко), що під владою (у загальному розумінні цього слова) слід розуміти, перш за все, можливість та здатність впливати на діяльність та поведінку людей [4, 10]. З огляду на це, у праці О. Косаренка [4] зазначено, що основними (ключовими) принципами реалізації влади є її повна єдність та неподільність. З цим твердженням автора [4] ми повністю погоджуємося.

Водночас встановлено, що сама влада як така (як складний соціальний феномен) не поділяється, проте включає систему конкретних функцій (або характеризується функціональним розмежуванням), через які (тобто функції) здійснюється (в різноманітних моделях) реалізація влади [4, 10]. В контексті цього варто наголосити і підкреслити, що згідно ст. 5 Конституції України [9] єдиним джерелом влади (в Україні) є її народ, який здійснює

владу як безпосередньо, так і через органи державної влади і органи місцевого самоврядування.

З огляду на вищевикладене, розкриваючи питання за темою дослідження, з'ясовано (остаточно), що судова влада в Україні – це, в першу чергу, незалежний вид влади (в системі влади), що охороняє право, здійснює правосуддя. Основна роль судової влади в Україні спрямована на стримування законодавчої та виконавчої влади (в межах дотримання права) за рахунок (або шляхом) здійснення: 1) конституційного нагляду; 2) судового контролю [4, 9].

Поряд з тим відомо, що як на адвоката [1, 6], так і на суддю, відповідно до ст. 55 Конституції України [9], покладено обов'язок захищати права, свободи і інтереси людини і громадянина – тобто виконувати соціальну місію, яка делегована державою [4, 10]. Звідси очевидно, підтримуючи думку В. Заборовського [2, 11], О. Косаренка [4] та З. Ромовської [5], що відносини (в судовому процесі) між адвокатом і судом повинні базуватися, насамперед, на повній взаємній повазі, наділеними відповідним (належним, високим) рівнем професіоналізму та моральності.

З урахуванням цього, коротко про головне (тезово) – про правосуддя в Україні згідно Конституції України (має найвищу юридичну силу) [9].

Так, відповідно до ст. 124 Конституції України [9] здійснення правосуддя в Україні перебуває виключно у компетенції судів (суддів). Суди (судді) не можуть делегувати свої функції іншим органам (державної влади, місцевого самоврядування). Їхні функції (тобто функції судів) також не можуть бути привласнені іншими органами влади чи посадовими особами. А також – юрисдикція судів в Україні поширюється (спрямована) на будь-яке кримінальне обвинувачення та на будь-який правовий спір (юридичний конфлікт); згідно закону дозволяється проводити досудовий порядок врегулювання спору [9].

Водночас, у ст. 127 Конституції України [9] зазначено, що судді здійснюють правосуддя. Судді не можуть: 1) займатися політичною діяльністю; 2) мати відношення (належати) до певних політичних партій та профспілок. А також не мають права працювати в інших оплачуваних сферах діяльності, за винятком

творчої, наукової чи викладацької сфери [9]. Що стосується ролі і місця українського народу у судовому процесі (судочинстві), то у Конституції України (ст. 124) [9] чітко визначено – народ бере пряму (безпосередню) участь у здійсненні (або реалізації процесу) правосуддя, у встановленому законом порядку, виключно через присяжних.

Поряд з тим, із змісту Конституції України впливає, що судоустрій в Україні визначається законом. Основними принципами побудови судоустрою в Україні є принципи територіальності і спеціалізації. Процеси утворення (формування), реорганізації та ліквідації суду відбуваються лише згідно закону. Проекти закону до Верховної Ради України про утворення, реорганізацію та ліквідацію суду може вносити тільки Президент України. Представлення і обґрунтування таких проектів включають фахові поради (консультації) Вищої ради правосуддя в Україні з правових питань [9].

Стаття 125 Конституції України вказує на те, що у системі судоустрою України найвищим судом є Верховний Суд. Згідно із законами в Україні можуть діяти і вищі спеціалізовані суди. Існують також адміністративні суди, до компетенції яких належить забезпечення захисту прав, свобод і інтересів особи (осіб) у сфері публічно-правових відносин. В Україні не можуть створюватися надзвичайні і особливі суди. Судді повинні володіти державною (українською) мовою, бути компетентними та добросовісними [9].

Згідно ст. 129-1 Конституції України рішення, ухвалені у суді, є обов'язковим до виконання. Ухвалюється рішення суддею іменем України. Контролює процес виконання ухваленого рішення суд. А процес виконання (реалізації) ухваленого у суді рішення (відповідно до порядку, визначеного законом) забезпечується державою [9].

Водночас необхідно відмітити, що основні (головні) засади судочинства в Україні, які приведені у ст. 129 Конституції України [9], ґрунтуються на таких аспектах:

- 1) рівність перед законом та судом всіх учасників судового процесу;
- 2) забезпечення справедливого процесу доведення вини;

3) свобода надання доказів і змагальність сторін у судовому процесі (судочинстві) та доведення переконливості у суді;

4) підтримання публічності обвинувачення прокурором у суді;

5) надання права на захист обвинуваченому;

6) публічність судового процесу і його фіксування відповідними технічними засобами;

7) прийнятні (розумні) терміни (строки) розгляду судом справи;

8) надання права на апеляцію справи і у встановлених законом випадках – права на оскарження рішення, ухваленого судом;

9) обов'язковість ухвалення судового рішення тощо [9].

Тут варто також зауважити, що відповідно до ст. 129 Конституції України процес судочинства в Україні здійснюється суддею як самостійно, так і може здійснюватися судом присяжних або колегією суддів. У випадку виявлення і встановлення неповаги до суду (судів) або до судді (суддів) винних осіб може бути притягнуто до певного (конкретного) виду юридичної відповідальності [9].

Крім цього, відповідно до ст. 126 Конституції України [9] і Законів України важливою гарантією діяльності суддів (щодо здійснення правосуддя) є забезпечення їм незалежності та недоторканності. Забороняється також будь-яким способом впливати (або чинити тиск) на суддю. Поряд з тим, суддів не можна притягувати до відповідальності за судові рішення, які ухвалені ними, окрім випадків, коли ними вчинено злочин чи дисциплінарний проступок.

Поряд з тим, на основі аналізу ст. 126 Конституції України [9] з'ясовано, що серед основних підстав звільнення суддів з посади є: 1) здійснення значного дисциплінарного проступку чи грубого або систематичного ігнорування обов'язками, які суперечать статусу суддів; 2) порушення обов'язку щодо підтвердження законності джерел надбання майна.

У підсумках (про головне щодо про правосуддя в Україні згідно Конституції України [9]) доцільно також зазначити, що згідно ст. 1 загальних положень Кодексу суддівської етики (від 22.02.2013 р.) [12], суддя має бути прикладом неухильного дотримання закону та принципу верховенства права. А також – з

метою підвищення якісного рівня довіри суспільства до чесної, незалежної та справедливої судової системи України суддя повинен, в першу чергу, дотримуватися присяги судді та високих стандартів поведінки. В цьому контексті на особливу увагу заслуговують результати досліджень Р. Падалки, представлених у праці [13].

В контексті цього, на особливу увагу також заслуговує чинний Кодекс суддівської етики [12] (щодо поведінки судді під час здійснення правосуддя), в якому зазначено, що свої професійні обов'язки суддя повинен виконувати незалежно, керуватися власною оцінкою доказів (на основі фактів), а також справедливо розглядати справи у суді, не звертаючи при цьому уваги на впливи зовнішнього оточення, різноманітні загрози, втручання чи публічну критику. Суддя повинен проявляти відповідні якості під час ведення судового процесу, такі як ввічливість, тактовність, повага, витримка тощо. На момент здійснення правосуддя суддею не повинна допускатися неповага до раси, національності, статі, політичних поглядів, соціального становища чи релігії людини. Також не повинна допускатися неповага з боку інших осіб, що беруть участь у судовому процесі (при розгляді справи) [12].

Отже, ключовими параметрами сприйняття суспільством судової влади в Україні є справедливість судових рішень, належний рівень доступності та ефективності правосуддя. При тому, авторитетність суду, підтримуючи думку авторів [2, 3, 4, 14], у першу чергу, залежить від судді.

Що стосується професійної діяльності адвоката у системі відносин «суд – адвокат» в Україні (щодо здійснення захисту прав людини), включати результати попередніх досліджень [1, 6], то тут очевидно, що правове підґрунтя забезпечує ряд нормативно-правових актів та документів, які створюють (формують) відповідну (конкретну) систему законодавства про адвокатуру і адвокатську діяльність [1, 4].

Так, аналіз правових норм, які зафіксовані (представлені, закріплені) у Правилах адвокатської етики (від 09.06.2017 р.) [15], дає можливість зробити висновок про те, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах, які містяться в загальних положеннях чинного законодавства України про адвока-

туру та адвокатську діяльність [16], а також доповнені і конкретизовані цими Правилами [15], виходячи із цілей і завдань та специфіки адвокатської діяльності в Україні.

Поряд з тим варто відмітити, що згідно Правил адвокатської етики [15] до основних принципів (адвокатської етики), яких повинен (зобов'язаний) дотримуватися адвокат у своїх відносинах із судом, а також з іншими учасниками судового процесу (судового провадження), відносять: 1) принцип дотримання законності; 2) принцип незалежності і свободи адвоката та доміантності (пріоритету) інтересів клієнта у відносинах адвоката із судом; 3) принцип чесності, порядності та конфіденційності під час виконання професійних обов'язків адвоката в суді.

З огляду на це, доцільно погодитися з думкою В. Заборовського [11], що розкриття змісту вищезазначених принципів відбувається переважно (здебільшого) шляхом нормативного визначення певного (конкретного) кола діянь, які спрямовані на певну обмеженість або повну заборону вчинення окремих дій адвоката в його взаємовідносинах із судом. Звідси очевидно і зрозуміло, що ст.ст. 41–45 Правил адвокатської етики [15], виходячи з вимог чинного процесуального законодавства [17], про судоустрій і статус суддів [18], законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність [16] та іншого законодавства України, що регламентують поведінку учасників судового процесу (під час здійснення судочинства), визначено, які діяння (конкретні дії) адвоката можуть бути кваліфіковані судом (під час судового провадження) як недотримання або порушення адвокатом правил адвокатської етики (етичних аспектів поведінки адвоката), що в подальшому може:

- 1) стати наслідком (результатом дії причини) застосування до нього певних (визначених) заходів дисциплінарного впливу;
- 2) бути притягнуто його до дисциплінарної відповідальності (в порядку та з підстав, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [16]) [11, 19, 20, 21].

Крім того, тут необхідно також приділити особливу увагу ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [16], в якій зазначено, що адвокату забороняється: 1) здійснювати адвокатську діяльність, що

суперечить правам, свободам і законним інтересам клієнтів; 2) розголошувати інформацію (адвокатську таємницю) у власних цілях без згоди на це клієнта; 3) діяти всупереч волі клієнта, за винятком (крім) випадків, які засвідчують самообмову клієнта; 4) відмовлятися від надання правничої (правової) допомоги, за винятком випадків, установлених законодавством.

Поряд з тим, на основі аналізу законодавчих положень притягнення адвоката до відповідальності (в контексті виявлення особливостей його діяльності у цивільному судочинстві України) [22], встановлено, що специфіка притягнення адвокатів, які здійснюють професійну діяльність (на незалежній основі) на території України, до дисциплінарної відповідальності (як основного виду юридичної відповідальності адвоката) регламентується в основному (переважно) нормами Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [16], які потребують вдосконалення в частині:

- 1) уточнення підстав і строків притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності;
- 2) розширення існуючого переліку дисциплінарних стягнень.

Водночас варто зазначити, що адвокат під час здійснення своєї діяльності (на професійній незалежній основі) [1, 6], крім Правил адвокатської етики [15], повинен (зобов'язаний) також дотримуватися вимог чинного процесуального законодавства, які, як правило, юридично закріплені і є правовими нормами процесуальних кодексів.

Так, ч. 3 ст. 216 Цивільного процесуального кодексу України [17] (надалі – ЦПК України) передбачено, що учасники судового (цивільного) процесу, включаючи адвоката (як процесуального представника у суді) при наданні правничої (правової) допомоги клієнту, а також інші особи, які присутні в залі суду (під час судового засідання), зобов'язані: 1) беззаперечно виконувати розпорядження головуєчого (судді); 2) додержуватися в судовому засіданні (під час розгляду справи) встановленого (чітко визначеного) порядку та правил здійснення цивільного судочинства, а також утримуватися від будь-яких дій, включаючи спроби у будь-якій формі і/або будь-які приводи, що можуть свідчити (свідчать) про явну (очевидну) зневагу до суду (суддів)

або встановлених (визначених) у суді певних (конкретних) правил. Крім цього, на цих осіб (присутніх у залі судового засідання) також поширюються інші обов'язки, зокрема – повинні встати під час заслуховування рішення суду або під час надання пояснень, певних показань, консультацій, висновків, а також коли входить і виходить суд тощо (ч. 1 ст. 216 ЦПК України [17]). Також адвокат (як процесуальний представник у суді) має враховувати і дотримуватись положення ч. 1 ст. 44 ЦПК України [17], відповідно до якого особи (учасники судового процесу, їхні представники) зобов'язані (повинні) добросовісно (без зловживання): 1) користуватися своїми процесуальними правами; 2) виконувати процесуальні обов'язки. Права та обов'язки учасників судового процесу (або учасників справи) закріплені у ст. 43 ЦПК України [17]. Тут слід відмітити, що в усіх чинних (діючих) процесуальних кодексах України закріплено подібні норми.

На основі ретельного аналізу вказаних вище норм можна стверджувати, що український законодавець здійснює правове регулювання взаємовідносин «адвокат – суд», насамперед, заснованих на необхідності дотримання принципу взаємної поваги між судом та адвокатом. Такий підхід, на нашу думку, є надзвичайно важливим, актуальним та доцільним, а також повністю відповідає міжнародно-правовим (європейським) стандартам професійної діяльності як суду, так і адвокатів, зокрема у цивільному судочинстві України, виходячи з того, що на суд та адвокатуру покладється виконання конституційної функції держави щодо захисту прав людини і громадянина. Водночас з'ясовано, що питання (окремі аспекти) про міжнародно-правові стандарти, які регулюють професійну діяльність адвокатів в Україні, потребують додаткового вивчення та теоретичного і практичного дослідження (або правового аналізу). Це дасть можливість виокремити основні аспекти позитивного практичного досвіду у даному напрямі і запропонувати реальні рекомендації (пропозиції) щодо підвищення професійного рівня діяльності адвоката, зокрема у цивільному судочинстві України в найближчій перспективі.

Крім цього, як свідчить сучасна юридична практика в Україні, в даному випадку необхідно також врахувати те, що сьогодні (в практичній площині, у судовій практиці) іс-

нують випадки неприпустимої (неприйнятної) поведінки, як суддями, так і адвокатами в судових процесах.

Встановлено, що впродовж останніх років в Україні, на жаль, прояви недопустимої поведінки переважно (найчастіше) спостеріга-

ються з боку суддів. На основі аналізу судової практики у 2017 р. (щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності) з'ясовано, що у 2017 р. Вища рада правосуддя прийняла 7911 рішень у дисциплінарних провадженнях (рис. 1, 2) [4, 23, 24].

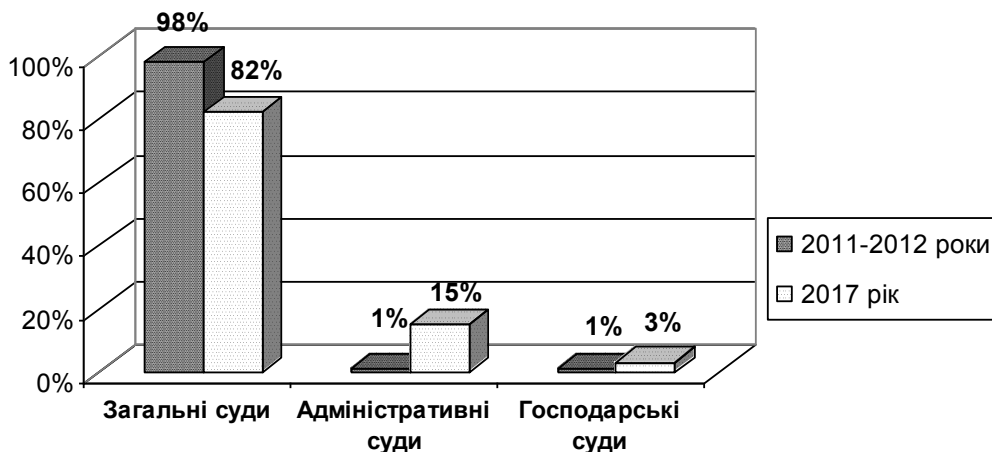

Рисунок 1 – Відсоток суддів, які притягнуті до дисциплінарної відповідальності (за спеціалізацією) в Україні за 2011–2012 рр. та 2017 р. (матеріали Центру політико-правових реформ) [23]

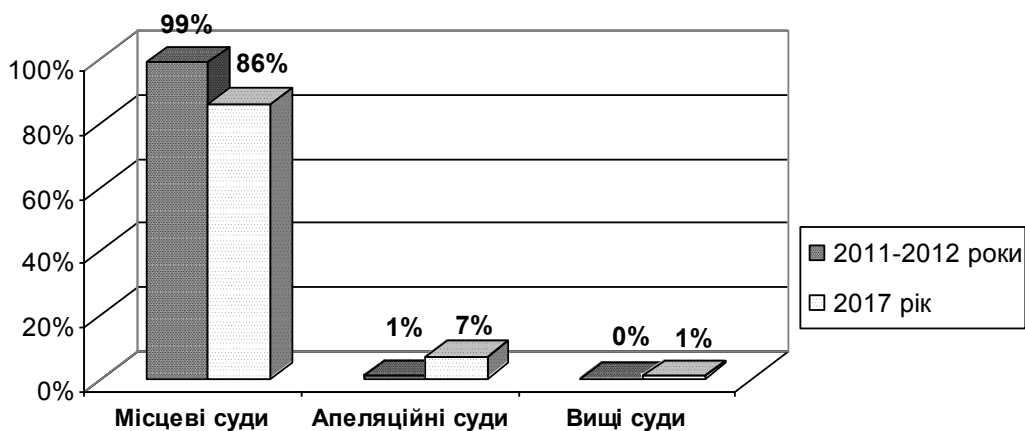

Рисунок 2 – Відсоток суддів, які притягнуті до дисциплінарної відповідальності (за рівнем суду) в Україні за 2011–2012 рр. та 2017 р. (матеріали Центру політико-правових реформ) [23]

З урахуванням цього та враховуючи результати досліджень [4, 23, 24], тут варто відмітити думку І. Трунова [8] про те, що: « ... При бажанні активні дії адвоката, що з певних (яких-небудь) причин не влаштовують можновладців або суддю, можна піднести як правову та (або) морально-етичну складову проступку, заперечення проти незаконних дій суду – як негідну (неприпустиму) поведінку, а прохання про занесення до протоколу заперечень – як сперечання із суддею та неповагу

до суду» (І. Трунов [8], дослівний переклад з російської мови на українську).

Подане твердження (думка) І. Трунова [8] підтверджується фактами у правозастосовній практиці судів і кваліфікаційно-дисциплінарних комісій в Україні, які, зокрема, представлені у Єдиному державному реєстрі судових рішень [25], окремі з яких наведені у праці В. Заборовського [11]. Наприклад, ухвала Верховного Суду України від 19.11.2008 р. (у справі № 6-14094св08) [26],

постанова Апеляційного суду Харківської області від 28.11.2012 р. (у справі № 2014/2753/2012) [27], рішення Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 06.07.2012 р. № VI/16-824 [28], Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду 12.03.2019 р. (у справі № 813/2887/18) [29], ухвала Приморського районного суду м. Одеси від 08.04.2019 р. (у справі № 522/19513/18) [30] і т. д.

Водночас доцільно також зазначити (на основі Звіту про порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності в Україні за 2013–2018 рр. [31]), що за період з 2013 р. (дата початку функціонування Єдиного реєстру досудових розслідувань – ЄРДР [32]) по 2018 р. за ст.ст. 397–400 Кримінального кодексу

України (надалі – КК України) [33] було внесено відомості (інформацію, дані) про вчинення кримінальних правопорушень щодо адвокатів до ЄРДР 1162 рази, а саме (з них): 1) за ст. 397 КК України [33] (втручання в діяльність захисника чи представника) – 876; 2) за ст. 398 КК України [33] (погроза або насильство щодо захисника чи представника) – 247; 3) за ст. 399 КК України [33] (умисне знищення або пошкодження майна захисника чи представника) – 31; 4) за ст. 400 КК України [33] (посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з професійною діяльністю, пов'язаною з наданням правничої (правової) допомоги) – 8; рис. 3, 4 [31, 32].

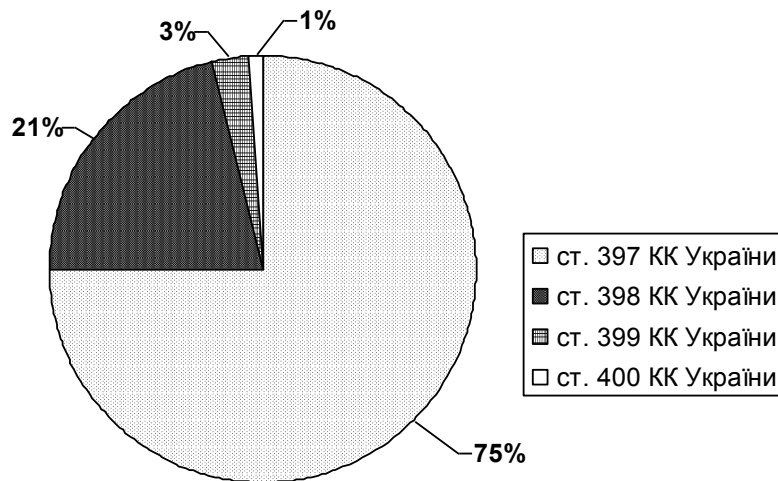

Рисунок 3 – Відсоток злочинів щодо адвокатів в Україні (за статтями Кримінального кодексу України) за 2013–2018 рр. (матеріали Національної асоціації адвокатів України) [31]

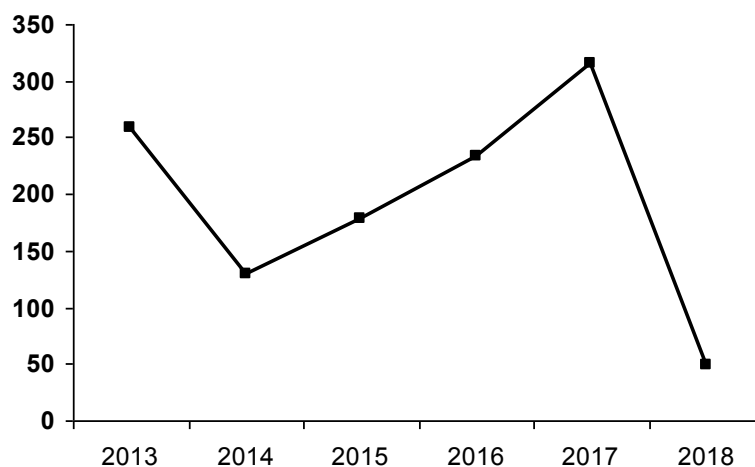

Рисунок 4 – Загальна динаміка кількості злочинів щодо адвокатів в Україні (за ст.ст. 397–400 Кримінального кодексу України) за 2013–2017 рр. та I квартал 2018 р. (матеріали Національної асоціації адвокатів України) [31]

Поряд з тим, на основі аналізу динаміки чисельності злочинів щодо адвокатів в Україні (рис. 4) за 2013–2018 рр. (за ст.ст. 397–400 КК України [33]) встановлено, що існує тенденція збільшення кількості випадків щодо порушення професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності в Україні, особливо при розгляді і вирішенні цивільних справ. На думку адвокатів (щодо вищезазначених випадків), суди в Україні здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України, завжди на боці закону, правди та справедливості, однак існують окремі (конкретні) випадки маніпуляцій з боку адвокатів у даному напрямі (щодо порушень їх прав) на основі штучного створення, виходячи із корисливих мотивів.

З огляду на це, підтримуючи думку І. Колесникова [34], необхідно наголосити, що посилення рівня захисту прав адвокатів в Україні є досить вагомим аспектом, оскільки саме адвокати здійснюють професійний захист прав людини, а належне забезпечення права людини на захист, на юридичну допомогу є ключовим (фундаментальним) принципом права на справедливий суд. Крім цього, на основі аналізу юридичної практики (на сучасному етапі розвитку України), зокрема за матеріалами [25, 32, 35, 36, 37, 38], доцільно також зазначити, що використання процесуальних прав (учасниками справи) не повинно: 1) перешкоджати суду у встановленні істини; 2) порушувати права інших учасників судового процесу.

Звідси очевидно, що з метою підвищення професійного рівня діяльності адвоката, зокрема у цивільному судочинстві України, необхідно виокремити проблемні аспекти та надати пропозиції щодо: 1) захисту професійних прав адвокатів в Україні (як необхідної умови адвокатської діяльності); 2) посилення відповідальності адвоката перед клієнтом, за недотримання правил адвокатської етики тощо – на основі міжнародно-правових стандартів адвокатської діяльності. Все це необхідно врахувати в напрямках покращення професійної діяльності адвоката як процесуального представника у цивільному судочинстві України.

Отже, виходячи із приведених досліджень, можна констатувати, що сьогодні в судовій практиці України у взаємовідносинах між адвокатом та судом сторони (як учасники судо-

вого процесу) не завжди дотримуються принципу взаємної поваги один до одного. На основі аналізу за проблемою можна також стверджувати, що прояви недопустимої (неприйнятної) поведінки у взаємовідносинах «суд – адвокат» переважно (найчастіше) відбуваються з боку суду. Фактично суди в Україні, які мають забезпечувати відповідний (належний) контроль за дотриманням адвокатами правил адвокатської етики [15], самі, в окремих випадках, є порушниками правил (кодексу) професійної етики суду [12] та принципу взаємної поваги між судом та адвокатом. Такої думки дотримується також В. Заборовський [2, 11].

Водночас показовим є те, що чинний Кодекс суддівської етики (від 22.02.2013 р.) [12], який планують оновити, нараховує лише 20 статей, тоді як Правила адвокатської етики (від 09.06.2017 р.) [15] налічує 70 статей. В контексті цього, на особливу увагу заслуговує думка О. Косаренка [4], який зазначає: «... Виходить, що до етики адвоката висувається значно більше вимог, ніж до етики судді, і це при тому, що адвокат порівняно із суддею не наділений владою» [4].

Поряд з тим з'ясовано, що окремі судді в Україні під час проведення судових засідань також не завжди дотримуються: 1) принципу рівноправності учасників процесу; 2) положення про те, що суддя не уособлює судову владу як таку (владу у прямому розумінні слова), а є особою, яка уповноважена державою, на здійснення правосуддя [2, 11, 39]. Тому таку владу (судову) така особа (суддя) має застосовувати лише в тих випадках, коли це вимагає виключно Конституція України [9] та закони України, а не тоді, коли адвокат (як процесуальний представник) чи клієнт, з тих чи інших причин, не подобається.

ВИСНОВКИ

На основі результатів досліджень (щодо судової практики в Україні та проблемних аспектів взаємовідносин адвоката із судом), представлених у статті, можна зробити такі висновки:

1. Відповідно до Конституції України здійснення правосуддя в Україні перебуває виключно у компетенції судів. Ключовими параметрами сприйняття суспільством судової влади в Україні є справедливість судових рі-

шень, належний рівень доступності та ефективності правосуддя. При тому, авторитетність суду, у першу чергу, залежить від судді. Суддя має бути прикладом неухильного дотримання закону, принципу верховенства права та високих стандартів поведінки. Як на адвоката, так і на суддю, відповідно до Конституції України, покладено обов'язок захищати права, свободи і інтереси людини і громадянина – тобто виконувати соціальну місію, яка делегована державою.

2. Адвокатська діяльність в Україні здійснюється на принципах, які містяться в загальних положеннях чинного законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність, а також доповнені і конкретизовані Правилами адвокатської етики, які затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р., виходячи із цілей і завдань та специфіки адвокатської діяльності в Україні.

3. Український законодавець здійснює правове регулювання взаємовідносин «суд – адвокат», насамперед, заснованих на необхідності дотримання принципу взаємної поваги між судом та адвокатом. Такий підхід повністю відповідає міжнародно-правовим (європейським) стандартам професійної діяльності як суду, так і адвокатів, зокрема у цивільному судочинстві України, виходячи з того, що на суд та адвокатуру покладається виконання конституційної функції держави щодо захисту прав людини і громадянина.

4. Сьогодні в Україні (на основі статистичних даних Центру політико-правових реформ) існують випадки неприпустимої (неприйнятною) поведінки, як суддями, так і адвокатами в судових процесах. Прояви недопустимої поведінки у взаємовідносинах «суд – адвокат» переважно (найчастіше) відбуваються з боку суду. Окремі судді в Україні під час проведен-

ня судових засідань не завжди дотримуються принципу рівноправності учасників процесу. Фактично суди, які мають забезпечувати відповідний (належний) контроль за дотриманням адвокатами правил адвокатської етики, самі, в окремих випадках, є порушниками правил (кодексу) професійної етики суду (суддівської етики) та принципу взаємної поваги між судом та адвокатом.

5. За результатами аналізу динаміки чисельності злочинів щодо адвокатів в Україні (на основі матеріалів Національної асоціації адвокатів України) за 2013–2018 рр. (за ст. 397–400 Кримінального кодексу України) можна стверджувати, що існує тенденція збільшення кількості випадків щодо порушення професійних прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності в Україні, особливо при розгляді і вирішенні цивільних справ. В даній ситуації суди в Україні здійснюють правосуддя на основі Конституції і законів України, завжди на боці закону, правди та справедливості, однак існують окремі (конкретні) випадки маніпуляцій з боку адвокатів у даному напрямі (щодо порушень їх прав) на основі штучного створення, виходячи із корисливих мотивів.

6. З метою підвищення професійного рівня діяльності адвоката, зокрема у цивільному судочинстві України, необхідно (на основі міжнародно-правових стандартів адвокатської діяльності):

1) забезпечити належний захист професійних прав адвокатів в Україні (як необхідної умови адвокатської діяльності);

2) посилити рівень відповідальності адвоката перед клієнтом, за недотримання правил адвокатської етики тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Antoniuk, S. (2019). Lawyer as a Subject of Providing Legal Assistance to a Client on a Professional, Independent basis. *Path of Science*, 5(5), 4001–4016. doi: [10.22178/pos.46-6](https://doi.org/10.22178/pos.46-6)
2. Zaborovskyi, V. (2015). *Okremi problemi aspektu vzaiemodii advokata iz sudom* [Some problematic aspects of the relationship with court and lawyer]. *Visegrad Journal on Human Rights*, 2, 104–108 (in Ukrainian)
[Заборовський, В. (2015). Окремі проблеми аспекти взаємодії адвоката із судом. *Visegrad Journal on Human Rights*, 2, 104–108].
3. Komarov, V. (Ed.). (2008). *Problemy teorii ta praktyky tsyvilnoho sudochynstva* [Problem theories and practices of civil suicide]. Kharkiv: Kharkiv yurydychnyi.

- [Комаров, В. (Ред.). (2008). *Проблеми теорії та практики цивільного судочинства*. Харків: Харків юридичний].
4. Kosarenko, O. (2011). *Sud i advokat: problemy etyky vzaiemovidnosyn* [Court and lawyer: problems of ethics of relationships]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*, 3(22), 189–196 (in Ukrainian)
[Косаренко, О. (2011). Суд і адвокат: проблеми етики взаємовідносин. *Вісник Академії адвокатури України*, 3(22), 189–196].
  5. Romovska, Z. (2013). *Sud i advokat: problemy spivpratsi* [A court and a counsel: problems of cooperation]. *Advokat*, 1, 6–9 (in Ukrainian)
[Ромовська, З. (2013). Суд і адвокат: проблеми співпраці. *Адвокат*, 1, 6–9].
  6. Antoniuk, S. (2019). The Principle of Professionalism of a Lawyer as the Basis for Providing Qualified Legal Assistance to a Client in Civil Legal Proceedings of Ukraine. *Path of Science*, 5(6), 1001–1011. doi: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.47-1>
  7. Kovaliv, M., Yesimov, S., Kramar, R., ... Skrynkovskyy, R. (2017). Prospects for Reforming the Organizational and Legal Mechanism for Ensuring Human and Civil Rights and Freedoms. *Path of Science*, 3(10), 6001–6008. doi: [10.22178/pos.27-7](https://doi.org/10.22178/pos.27-7)
  8. Trunov, I. (2006). I zashhitniku nuzhna zashhita [And the defender needs protection]. *Domashnij advokat*, 2. Retrieved June 1, 2019, from <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1231917> (in Russian)
[Трунов, И. (2006). И защитнику нужна защита. *Домашний адвокат*, 2. Актуально на 01.06.2019. URL: <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1231917>].
  9. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine] (Ukraine), 28 June 1996. Retrieved April 1, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian)
[Конституція України (Україна), 28 червня 1996 р. Актуально на 01.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>].
  10. Honcharenko, V. (2006). *Kontseptualni pytannia pravovoi reformy v Ukraini* [Conceptual issues of legal reform in Ukraine]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*, 5, 20–29 (in Ukrainian)
[Гончаренко, В. (2006). Концептуальні питання правової реформи в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*, 5, 20–29].
  11. Zaborovskyy, V. (2015). *Deiaki praktychni aspekty vzaiemovidnosyn advokata iz sudom (v aspekti dii pryntsyphu proporsiiinosti)*. *Porivnialno-analitychne pravo*, 3, 250–253 (in Ukrainian)
[Заборовський, В. (2015). Деякі практичні аспекти взаємовідносин адвоката із судом (в аспекті дії принципу пропорційності). *Порівняльно-аналітичне право*, 3, 250–253].
  12. *Kodeks suddivskoi etyky* (Ukraine), 22 February 2013. Retrieved June 1, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001415-13> (in Ukrainian)
[Кодекс суддівської етики (Україна), 22 лютого 2013. Актуально на 01.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001415-13>].
  13. Padalka, R. (2017). *Verkhovenstvo prava yak osnovopolozhnyi pryntsyph prava* [Rule of law as a fundamental principle of law] (Doctoral thesis), Natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. M. P. Drahomanova. Kyiv (in Ukrainian)
[Падалка, Р. (2017). *Верховенство права як основоположний принцип права* (Автореферат кандидатської дисертації), Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ].
  14. Luspenyk, D. D. (2005). *Zastosuvannia novel TsK i TsPK Ukrainy v sudovii praktytsi* [Application of the novelties of the Central Committee and the Central Committee of Ukraine in court practice]. Kharkiv: Kharkiv yurydychnyi (in Ukrainian)
[Луспенник, Д. Д. (2005). *Застосування новел ЦК і ЦПК України в судовій практиці*. Харків: Харків юридичний].

15. Pravyla advokatskoi etyky [Rules of law ethics] (Ukraine), 09.06.2017. Retrieved April 1, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17> (in Ukrainian)
[Правила адвокатської етики (Україна), 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>].
16. Pro advokaturu ta advokatsku diialnist [On the Bar and Legal Practice] (Ukraine), 05 July 2012, No 5076-VI. Retrieved April 1, 2019, from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (in Ukrainian)
[Про адвокатуру та адвокатську діяльність (Україна), 05 липня 2012, № 5076-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>].
17. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [The Civil Procedural Code of Ukraine] (Ukraine), 18 March 2004, No 1618-IV. Retrieved April 1, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (in Ukrainian)
[Цивільний процесуальний кодекс України (Україна), 18 березень 2004, № 1618-IV. Актуально на 01.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>].
18. [Pro sudoustrii i status suddiv (Ukraine), 02 June 2016, No 1402-VIII. Retrieved June 1, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (in Ukrainian)
[Про судоустрій і статус суддів (Україна), 02 червень 2016, № 1402-VIII. Актуально на 01.06.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>].
19. Honcharenko, V. S. (2017). *Osoblyvosti dystsyplinarnoi vidpovidalnosti advokata inozemnoi diialnosti v Ukraini* [Features of disciplinary liability of a foreign advocate in Ukraine]. *Visnyk Kryminalnoho sudochynstva*, 2, 165–172 (in Ukrainian)
[Гончаренко, В. С. (2017). Особливості дисциплінарної відповідальності адвоката іноземної діяльності в Україні. *Вісник Кримінального судочинства*, 2, 165–172].
20. Savchenko, A. V. (2013). *Rehuliuвання dystsyplinarnoi vidpovidalnosti advokata v Ukraini v ramkakh intehtatsii z YeS* [Regulation of disciplinary responsibility of lawyers in Ukraine within the framework of integration with the EU]. *Chasopys Akademii advokatury Ukrainy*, 4, 1–6 (in Ukrainian)
[Савченко, А. В. (2013). Регулювання дисциплінарної відповідальності адвоката в Україні в рамках інтеграції з ЄС. *Часопис Академії адвокатури України*, 4, 1–6].
21. Zaborovskiy, V. V. (2015). *Dystsyplinarnyi postupok yak pidstava dystsyplinarnoi vidpovidalnosti advokata* [Disciplinary action as a basis for a lawyer's disciplinary responsibility]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho naukovooho universytetu*, 31(3), 115–118 (in Ukrainian)
[Заборовський, В. В. (2015). Дисциплінарний поступок як підстава дисциплінарної відповідальності адвоката. *Науковий вісник Ужгородського наукового університету*, 31(3), 115–118].
22. Vyshcha kvalifikatsiino-dystsyplinarna komisiia advokatury. (2019). *Zakonodavchi polozhennia prytiahnennia advokata do vidpovidalnosti*. Retrieved June 1, 2019, from <https://vkdk.org/informatsiya-dlya-skarzhnikiv> (in Ukrainian)
[Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури. (2019). *Законодавчі положення притягнення адвоката до відповідальності*. Актуально на 01.06.2019. URL: <https://vkdk.org/informatsiya-dlya-skarzhnikiv>].
23. Sereda M., Kuibida R., & Smaliuk R. (2018). *Dystsyplinarna praktyka Vyshchoi rady pravosuddia shchodo suddiv*. Retrieved June 1, 2019, from <http://pravo.org.ua/img/books/files/1531838958practice.pdf> (in Ukrainian)
[Середа М., Куйбіда Р., & Смалюк Р. (2018). *Дисциплінарна практика Вищої ради правосуддя щодо суддів*. Актуально на 01.06.2019. URL: <http://pravo.org.ua/img/books/files/1531838958practice.pdf>].
24. Kuibida R., & Sereda M. (2013). *Dystsyplinarna vidpovidalnist suddiv v Ukraini: problemy zakonodavstva i praktyky*. Kyiv: FOP Moskalenko O. M. (in Ukrainian)
[Куйбіда Р., & Середа М. (2013). *Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні: проблеми законодавства і практики*. Київ: ФОП Москаленко О. М.].

25. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen (2019). Retrieved April 1, 2019, from <http://www.reyestr.court.gov.ua> (in Ukrainian)
[Єдиний державний реєстр судових рішень. (2019). Актуально на 01.04.2019. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>].
26. Verkhovnyi Sud Ukrainy. (2008). Ukhvala vid 19.11.2008 r. u spravi No 6-14094sv08. Retrieved June 1, 2019, from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2484685> (in Ukrainian)
[Верховний Суд України. (2008). Ухвала від 19.11.2008 р. у справі № 6-14094св08. Актуально на 01.06.2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2484685>].
27. Apeliatsiynyi sud Kharkivskoi oblasti. (2012). Postanova vid 28.11.2012 r. u spravi No 2014/2753/2012. Retrieved June 1, 2019, from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28053828> (in Ukrainian)
[Апеляційний суд Харківської області. (2012). Постанова від 28.11.2012 р. у справі № 2014/2753/2012. Актуально на 01.06.2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/28053828>].
28. Vyshcha kvalifikatsiina komisiia advokatury pry Kabineti Ministriv Ukrainy. (2019). Rishennia vid 06.07.2012 r. No VI/16-824. Retrieved June 1, 2019, from <http://vkdkka.org/doc-1965> (in Ukrainian)
[Вища кваліфікаційна комісія адвокатури при Кабінеті Міністрів України. (2019). Рішення від 06.07.2012 р. № VI/16-824. Актуально на 01.06.2019. URL: <http://vkdkka.org/doc-1965>].
29. Vosmyi apeliatsiynyi administratyvnyi sud. (2019). Postanova vid 12.03.2019 r. u spravi No 813/2887/18. Retrieved June 1, 2019, from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80414483> (in Ukrainian)
[Восьмий апеляційний адміністративний суд. (2019). Постанова від 12.03.2019 р. у справі № 813/2887/18. Актуально на 01.06.2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80414483>].
30. Prymorskyi raionnyi sud m. Odesy. (2019). Ukhvala vid 08.04.2019 r. (u spravi No 522/19513/18) . Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81012218> (in Ukrainian)
[Приморський районний суд м. Одеси. (2019). Ухвала від 08.04.2019 р. (у справі № 522/19513/18) . Актуально на 01.06.2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81012218>].
31. Natsionalna asotsiatsiia advokativ Ukrainy. (2018). *Zvit pro porushennia prav advokativ ta harantii advokatskoi diialnosti v Ukraini za 2013–2018 rr.* [Report on violation of the rights of lawyers and guarantees of advocacy in Ukraine for 2013-2018]. Retrieved June 1, 2019, from [https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/UNBA_Zahyst_Adv_2018_UKR_WEB\(1\).pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/UNBA_Zahyst_Adv_2018_UKR_WEB(1).pdf) (in Ukrainian)
[Національна асоціація адвокатів України. (2018). *Звіт про порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності в Україні за 2013–2018 рр.* Актуально на 01.06.2019. URL: [https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/UNBA_Zahyst_Adv_2018_UKR_WEB\(1\).pdf](https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/UNBA_Zahyst_Adv_2018_UKR_WEB(1).pdf)].
32. Prosecutor General's Office of Ukraine. (2019). Yedynyi reiestr dosudovykh rozsliduvan. Retrieved June 1, 2019, from <https://erdr.gp.gov.ua/erdr/erdr.web.system.LoginPage.cls> (in Ukrainian)
[Генеральна прокуратура України. (2019). Єдиний реєстр досудових розслідувань. Актуально на 01.06.2019. URL: <https://erdr.gp.gov.ua/erdr/erdr.web.system.LoginPage.cls>].
33. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [The Criminal Code of Ukraine] (Ukraine), 05 April 2001, No 2341-III. Retrieved April 1, 2019, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (in Ukrainian)
[Кримінальний кодекс України (Україна), 05 квітня 2001, № 2341-III. Актуально на 01.04.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>].
34. Kolesnykov, I. (2018, September 30). Reforma advokatury – pid prezidenta chy dlia liudei? [Advocacy reform - under the president or for people?] *EconomistUA*. Retrieved June 1, 2019, from <https://economistua.com/reforma-advokaturi-pid-prezidenta-chi-dlya-lyudej> (in Ukrainian)

- [Колесников, І. (2018, Вересень 30). *Реформа адвокатури – під президента чи для людей?* EconomistUA. Актуально на 01.06.2019. URL: <https://economistua.com/reforma-advokaturi-pid-prezidenta-chi-dlya-lyudej>].
35. Government Office for Coordination of European and Euro-Atlantic Integration. (2019). *Zvit pro Vykonannia uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u 2016 rotsi* [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2018]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/zviti-pro-vikonannya/zvit-pro-assotsiatsiyu-2016.pdf> (in Ukrainian)
[Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. (2019). *Звіт про Виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2016 році*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/zviti-pro-vikonannya/zvit-pro-assotsiatsiyu-2016.pdf>].
36. Government Office for Coordination of European and Euro-Atlantic Integration. (2019). *Zvit pro Vykonannia uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u 2017 rotsi* [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2018]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf> (in Ukrainian)
[Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. (2019). *Звіт про Виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/pro-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrainoyu-ta-evropeyskim-soyuzom-za-2017-rik.pdf>].
37. Government Office for Coordination of European and Euro-Atlantic Integration. (2019). *Zvit pro Vykonannia uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom u 2018 rotsi* [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in 2018]. Retrieved from https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/AA_report-UA.pdf (in Ukrainian)
[Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. (2019). *Звіт про Виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2018 році*. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/AA_report-UA.pdf].
38. Kolesnik, R. (2009). "Chastnik" na schast'e: o sluchajah, pri kotoryh postanovlenie chastnogo opredelenija v otnoshenii advokatorov neumestno ["Private trader" for good luck: about cases in which the ruling of a private determination in relation to lawyers is inappropriate]. *Juridicheskaja praktika*, 3(578). Retrieved June 1, 2019, from <https://pravo.ua/articles/chastnik-na-schaste> (in Russian)
[Колесник, Р. (2009). «Частник» на счастье: о случаях, при которых постановление частного определения в отношении адвокатов неуместно. *Юридическая практика*, 3(578). Актуально на 01.06.2019. URL: <https://pravo.ua/articles/chastnik-na-schaste>].
39. Fursa, S. (2006). *Advokatura Ukrainy* [Advocacy of Ukraine]. Kyiv: Vydavets Fursa S. Ya. (in Ukrainian)
[Фурса, С. (2006). *Адвокатура України*. Київ: Видавець Фурса С. Я.].